

Anotace rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva

Rozhodnutí ze dne 15. května 2018 ve věci č. 117/2015 – *Transgender Europe a ILGA-Europe proti České republice*

Evropský výbor pro sociální práva („Výbor“) jedenácti hlasy proti dvěma rozhodl, že podmíněným právního uznání genderové identity podstoupením sterilizace Česká republika porušuje čl. 11 odst. 1 Evropské sociální charty („Charta“), který zaručuje právo na co nejvyšší dosažitelnou úroveň zdraví a právo na přístup ke zdravotní péči.

I. Námítky stěžovatelských organizací na porušení Charty

Stěžovatelské organizace Transgender Europe a ILGA-Europe namítaly, že platná právní úprava vyžadující, aby osoba, která chce dosáhnout právního uznání změny svého pohlaví, podstoupila sterilizaci, má za následek, že jsou trans osoby nuceny volit mezi právem na uznání genderové identity a právem na ochranu tělesné integrity. Sterilizace dle stěžovatelských organizací představuje závažný lékařský zákrok, který má nevratné důsledky pro reprodukční zdraví, vnímání sebe sama a duševní pohodu člověka. Povinnost této volby znamená, že souhlas, který trans osoba vysloví s provedením sterilizace, není možné považovat za svobodný. Pokud se trans osoba rozhodne zákrok nepodstoupit, a právní uznání změny pohlaví je jí proto odepřeno, nesoulad mezi jejími viditelnými genderovými projevy a označením pohlaví v dokladech pro ni může představovat řadu obtíží v každodenním životě. Stěžovatelské organizace tak v této právní úpravě spatřují porušení článku 11 Charty.

Požadavek na sterilizaci pro právní uznání změny pohlaví dle jejich názoru rovněž představuje porušení zákazu diskriminace, který je formulován v Preambuli Charty. Osoby s poruchou genderové identity jsou diskriminovány oproti osobám, jejichž genderová identita odpovídá jejich vrozenému pohlaví a které sterilizaci podstupovat nemusí.

Stěžovatelské organizace odkázaly na řadu mezinárodních dokumentů, ze kterých vyplývá, že podmínka sterilizace pro právní uznání změny pohlaví představuje porušení práva na zdraví.

II. Odůvodnění rozhodnutí Výboru

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 11 CHARTY

Výbor úvodem uvedl, že čl. 11 odst. 1 Charty zaručuje právo na co nejvyšší dosažitelnou úroveň zdraví a právo na přístup ke zdravotní péči. Dodal, že zdravím ve smyslu článku 11 se rozumí nejen nepřítomnost nemoci, ale i stav plné tělesné, duševní a sociální pohody.

Výbor dále připomněl význam lidské důstojnosti, která je podle Charty i podle Evropské úmluvy o lidských právech („Úmluva“) základní hodnotou a skutečným jádrem pozitivního práva lidských práv v Evropě. Zdravotní péče je předpokladem zachování lidské důstojnosti [*Mezinárodní federace lidských práv (FIDH) proti Francii*, č. 14/2003, rozhodnutí o odůvodněnosti ze dne 8. září 2004, § 31]. Výbor dále připomněl, že článek 11 Charty doplňuje a je úzce provázán s články 2, 3 a 8 Úmluvy, které zaručují po řadě právo na život, ochranu před mučením a nelidským či ponižujícím zacházením a právo na respektování soukromého života (mj. *Závěry 2005, výkladové stanovisko k článku 11*). Součástí práva na ochranu zdraví ve smyslu článku 11 je tedy i právo na respektování tělesné a duševní integrity. Výbor dodal, že práva a svobody zakotvené v Chartě je třeba vykládat s ohledem na aktuální situaci a ve světle příslušných mezinárodních dokumentů [*Evropská federace národních organizací pracujících s lidmi bez domova (FEANTSA) proti Francii*, č. 39/2006, rozhodnutí o odůvodněnosti ze dne 5. prosince 2007, § 64].

Výbor shledal, že vnitrostátní právní úprava skutečně stanoví, aby osoby, které usilují o uznání genderové identity, podstoupily lékařskou sterilizaci. Konstatoval, že ačkoli řada trans osob má zájem tento zákrok podstoupit, existují i osoby, které jej podstoupit nechtějí nebo ze zdravotních důvodů nemohou. Tyto skupiny osob tak nemají možnost dosáhnout uznání své genderové identity a změny údajů v příslušných dokladech. Některé trans osoby tedy mohou být za účelem uznání své genderové identity nuceny sterilizaci podstoupit.

Výbor dále shledal, že na poli článku 11 Charty má stát nejen pozitivní závazek zajistit nejvyšší možný standard zdravotní péče, ale rovněž závazek zdržet se zásahů do práva na zdraví. Konstatoval, že operativní změna pohlaví vyžadovaná v České republice je léčebným postupem, který není k ochraně zdraví nezbytný. Nutit proto jednotlivce tento závažný zákrok podstoupit je v rozporu se závazkem státu zdržet se zásahů do práva na zdraví.

Dále se Výbor věnoval otázce svobodného a informovaného souhlasu s tímto zákrokem a konstatoval, že jakýkoli lékařský zákrok bez takového souhlasu je z hlediska článku 11 Charty nutně problematický. Odkázal na zásady vyplývající z Úmluvy o lidských právech a biomedicíně a připomněl, že žádný lékařský zákrok provedený bez svobodného a informovaného souhlasu nemůže být kromě přesně vymezených výjimek slučitelný s právem na tělesnou integritu a právem na ochranu zdraví.

Výbor dále připomněl aktuální relevantní judikaturu Evropského soudu pro lidská práva („Soud“) k otázkám změny pohlaví, zejména věc *A. P., Garçon a Nicot proti Francii* (č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13, rozsudek ze dne 6. dubna 2017). Připomněl, že dle Soudu podmínění plného výkonu práva na respektování soukromého života chráněného článkem 8 Úmluvy podstoupením sterilizace, kterou osoba podstoupit nechce, má za následek, že plný výkon práva na respektování soukromého života je podmiňován povinností vzdát se plného výkonu práva na respektování tělesné integrity. Dále uvedl, že z judikatury vyplývá, že souhlas s léčebným výkonem nelze považovat za skutečně svobodný, pokud by v případě nesouhlasu dotčená osoba pozbyla plného výkonu svého práva na genderovou identitu a osobní rozvoj (*Van Kück proti Německu*, č. 35968/97, rozsudek ze dne 12. června 2003, § 75).

Výbor připomněl též relevantní stanoviska dalších regionálních i mezinárodních lidskoprávních orgánů, zejména komisaře Rady Evropy pro lidská práva, Výboru OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva (zejména Obecný komentář č. 22, § 34) a zvláštního zpravodaje OSN pro případy mučení a Meziamerického soudu pro lidská práva, jež obsahují stejné právní závěry jako uvedená judikatura Soudu.

Výbor proto s ohledem na výše uvedené shledal, že souhlas daný k zákroku, jenž je podmínkou pro uznání genderové identity, je nutné považovat za vadný. Požadavek na podstoupení sterilizace je tak v rozporu s pojmem lidské důstojnosti a nelze jej považovat za slučitelný s čl. 11 odst. 1 Charty. Situace v České republice proto představuje porušení čl. 11 odst. 1 Charty.

Námitkou stěžovatelských organizací směřující ve světle Preambule Charty na porušení zákazu diskriminace na základě genderové identity se Výbor rozhodl nezabývat, což ve svém odděleném stanovisku kritizovala jedna z členek Výboru.